

В. І. Міщенко, С. В. Науменкова

**БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ:
ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ**

У статті досліджено процеси становлення й розвитку банківської системи України протягом 1991—2016 рр., виокремлено основні етапи та особливості останнього, сформульовано ключові чинники, що перешкоджають ефективному функціонуванню банків, окреслено шляхи їх розв'язання. До негативних тенденцій сьогодення віднесено декапіталізацію банківської системи, велику частку проблемних активів, низькі темпи та недосконалу структуру кредитування економіки, високий рівень її доларизації. Визначено пріоритетні напрями розбудови вітчизняної банківської системи, підвищення її стійкості, ефективності й конкурентоспроможності з метою забезпечення стабільності економіки та її зростання, а також обґрунтовано необхідність перегляду регуляторних і наглядових функцій Національного банку України задля створення рівних умов діяльності всім банкам, підтримання конкуренції та стійкого розвитку цієї системи. Охарактеризовано чинники, що стимулюють процеси консолідації банків, та шляхи їх капіталізації й консолідації, у т. ч. за рахунок використання операцій М&А і Р&А. Висвітлено питання вдосконалення процедур санації та фінансової реструктуризації банків, основні напрями зниження частки проблемних активів за допомогою механізмів “бридж-банк” і “бед-банк”. Обґрунтовано систему заходів з поліпшення ризик-менеджменту та корпоративного управління в банках, розширення спектра банківських послуг, підвищення їх якості, прийнятності й доступності, а також гарантування захисту прав кредиторів і вкладників.

Ключові слова: банківська система, капіталізація, консолідація, ресурсний потенціал, стабільність, кредитування, проблемні активи, ризик-менеджмент, корпоративне управління, доступність послуг.

Табл. 7. Літ. 34.

В. И. Мищенко, С. В. Науменкова

**БАНКОВСКАЯ СИСТЕМА УКРАИНЫ:
ПРОБЛЕМЫ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ**

В статье исследованы процессы становления и развития банковской системы Украины на протяжении 1991—2016 гг., выделены основные этапы и особенности последнего, сформулированы ключевые факторы, препятствующие эффективному функционированию банков, обозначены пути их разрешения. К негативным тенденциям настоящего времени отнесены декапитализация банковской системы, большая доля проблемных активов, низкие темпы и несовершенная структура кредитования экономики, высокий уровень ее долларизации. Определены приоритетные направления развития отечественной банковской системы, повышения ее устойчивости, эффективности и конкурентоспособности с целью обеспечения стабильности экономики и ее роста, а также обоснована необходимость пересмотра регуляторных и надзорных функций Национального банка Украины для создания равных условий деятельности всем банкам, поддержания конкуренции и устойчивого развития этой системы. Охарактеризованы факторы, стимулирующие процессы консолидации банков, и пути их капитализации и консолидации, в т. ч. за счет использования операций М&А и Р&А. Освещены вопросы совершенствования процедур санации и финансовой реструктуризации банков, основные направления снижения доли проблемных активов с помощью механизмов “бридж-банк” и “бэд-банк”. Обоснована система мер по улучшению риск-

© Міщенко В. І., Науменкова С. В., 2016

менеджмента и корпоративного управления в банках, расширению спектра банковских услуг, повышению их качества, приемлемости и доступности, а также гарантирования защиты прав кредиторов и вкладчиков.

Ключевые слова: банковская система, капитализация, консолидация, ресурсный потенциал, стабильность, кредитование, проблемные активы, риск-менеджмент, корпоративное управление, доступность услуг.

Volodymyr Mishhenko, Svitlana Naumenkova

THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE: PROBLEMS OF FORMATION AND DEVELOPMENT

The article explores the processes of formation and development of Ukraine's banking system in 1991-2016, identifies the main stages and distinctive features of its development, formulates the key problems that impede the effective operation of banks, and outlines their solutions. The negative trends in recent years include: decapitalization of the banking system, a large share of distressed assets, the low volume and imperfect structure of lending to the economy, a high level of its dollarization. The article also identifies priority areas of the development of the domestic banking system, improvement of its stability, efficiency, and competitiveness to ensure macroeconomic stability and support economic growth; it makes a strong case for the need to improve the regulatory and supervisory functions of the National Bank of Ukraine with the aim of ensuring a level playing field for all banks and supporting competition and the sustainable development of the entire system. Drivers of the process and methods of bank consolidation and capitalization, including through the use of M&A and P&A transactions, are described. The article focuses on the improvement of bank rehabilitation and financial restructuring procedures, identifies the main areas of a decline in the share of distressed assets of banks through the use of "bridge-bank" and "bad-bank" mechanisms. The article presents the grounds for a system of measures to improve risk management and corporate governance in banks, broaden the range of banking services, improve their quality, suitability and availability, and also guarantee creditor and depositor protection.

Keywords: banking system, capitalization, consolidation, resource potential, stability, lending, distressed assets, risk management, corporate governance, availability of services.

JEL classification: E42, E51, E58, G21.

У 2016 р. вітчизняна банківська система відзначає 25-ліття з дня свого створення та 20-річчя грошової реформи, що стали віхами в історії незалежної України. За цей час банківська система зазнавала і злетів, і падінь, однак і далі розвивається й удосконалюється. На сьогодні банки відіграють ключову роль у механізмі фінансового посередництва, а частка їхніх активів у структурі активів усіх установ фінансового сектору на початок 2016 р. становила близько 90 %.

Законом України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 № 2121-III [1] визначено, що їх основними завданнями в механізмі фінансового посередництва є надання банківських послуг щодо акумуляції вільних коштів юридичних і фізичних осіб та спрямування цих коштів економічним суб'єктам, які їх потребують. При цьому слід зазначити, що головна роль банків у економічній системі держави полягає в кредитуванні економіки, тобто в наданні економічним суб'єктам додаткових фінансових ресурсів із метою здійснення їхньої основної діяльності. Кредит покликаний забезпечити фінансування нових капітальних інвестицій, купівлі фінансових і нефінансових активів та збільшення споживання й фінансування [2, с. 5; 3, с. 74; 4, с. 36].

Глобалізація, вдосконалення методів і технологій надання банківських послуг, поява нових фінансових інструментів, активна участь банків у роботі валютних і фондових ринків тощо зумовлюють посилення їх впливу на розвиток економіки, стабільність і стан державних та корпоративних фінансів. Окрім того, постійно коригується діяльність самих банків — поліпшуються бізнес-моделі їх функціонування, механізми корпоративного управління, технології реалізації бізнес-процесів, управління ризиками, розширюються сфери використання електронних грошей, мобільного та онлайн-банкінгу тощо [5, с. 86]. В умовах глобалізації фінансових ринків українська банківська система стає складовою світової валютно-фінансової індустрії, тому їй притаманні всі риси останньої [6, с. 67; 7, с. 128].

Вивченню проблем становлення й розбудови вітчизняної банківської системи присвячено чимало праць. Серед найактивніших дослідників варто назвати Б. П. Адамика, С. А. Буковинського, О. В. Дзюблюка, В. В. Коваленко, В. В. Крилову, М. І. Крупку, Л. В. Кузнецову, Р. С. Лисенка, С. В. Міщенко, М. В. Ніконову, Т. С. Смовженко, В. С. Стельмаха, С. А. Циганова та ін. [2; 4—15]. Подальші наукові пошуки покликані сприяти окресленню основних проблем та забезпеченню стабільного й ефективного функціонування банківської системи України в мінливих умовах світової економіки.

Національна банківська система почала формуватися з радянської шляхом роздержавлення банків, що функціонували на території України, та створення нових, уже на ринкових засадах. Цей процес розпочався ще в 1988 р., і за період 1988—1991 рр. було створено близько 40 банків із кооперативною чи змішаною формою власності. У 1988—1990 рр. створено державні галузеві банки (Укрбудбанк, Легбанк, Лісбанк, Укрпостачбанк), котрі стали використовувати ринкові методи господарювання, а також перші приватні банки “нової хвилі”, такі як Приватбанк, Градобанк, РОДОВІД БАНК, Укрінбанк, Перкомбанк. У цей час продовжують працювати й потужні державні банки Промінвестбанк, Укрсоцбанк, “Україна” та Ощадбанк.

20 березня 1991 р. Верховна Рада УРСР прийняла Закон “Про банки і банківську діяльність” (№ 872-ХІІ), котрим було визначено правові засади, порядок створення й принципи діяльності банків відповідно до Декларації про державний суверенітет України. Згідно з цим законом, власністю країни було проголошено Український республіканський банк Держбанку СРСР, Український республіканський банк Державного комерційного промислово-будівельного банку, Український республіканський банк Ощадного банку СРСР, Український республіканський банк Зовнішекономбанку СРСР, а також Українське республіканське управління інкасації Держбанку СРСР.

Однак датою створення вітчизняної банківської системи можна вважати **2 жовтня 1991 р.**, коли розпочалася перереєстрація радянських банків, що функціонували на території України, в Республіканській книзі реєстрації

банків та були внесені зміни до складу їх засновників і власників. У власність Міністерства фінансів України було переведено всі крупні державні банки, відбулося роздержавлення Промінвестбанку, Укрсоцбанку та банку “Україна” шляхом їх акціонування. Станом на 1 січня 1992 р. в Україні вже функціонувало 73 банки різних форм власності. І хоча в їх системі ще переважала державна форма, ці події ознаменували початок перетворення та становлення вітчизняної банківської системи на ринкових засадах.

У своєму розвитку банківська система України пройшла кілька етапів, які можна класифікувати таким чином.

1. Етап становлення й трансформації (1991—1996 рр.). На цьому етапі потрібно було насамперед запровадити ринкові механізми функціонування грошово-кредитного ринку, регулювання банківської діяльності та забезпечити трансформацію функцій банків до сучасних умов. У цей період відбулися глибинні зміни в характері кредитних відносин, уведено нові методи кредитування, розрахунків, роботи з іноземною валютою, цінними паперами тощо [16, с. 17—19].

У 1991 р. створено Національний банк України, на котрий покладено функції ліцензування, регулювання банківської діяльності, нагляду за нею, а також реєстрації банків. Проводиться роздержавлення та приватизація наявних банків, а також створення інших, із приватною формою власності. Розробляється національна система електронних платежів (СЕР), Національна система масових електронних платежів (НСМЕП), що спрямо подоланню кризи неплатежів і бартерних відносин [8, с. 48].

Окрім того, для зазначеного періоду характерне кількісне зростання банківської системи. Упродовж 1992 р. з'явилося 60 нових банків, у 1993 р. — 84, а в 1994 р. — 28. Станом на 1996 р. в Україні було зареєстровано 229 банків, 146 із яких мали ліцензію на здійснення банківських операцій. Капітал банківської системи сягнув 1,1 млрд грн, або 1,3 % ВВП.

У цей період створювалися банки двох організаційно-правових форм: акціонерних товариств (відкритих чи закритих) — близько 70 % і товариств із обмеженою відповідальністю — близько 30 %.

Завершальним акордом зазначеного етапу розвитку банківської системи стала грошова реформа, проведена з 2 по 16 вересня 1996 р., завдяки котрій наша держава одержала повноцінну грошову одиницю — гривню.

2. Етап якісного зростання та розвитку (1997—2007 рр.). У цей період трансформація економіки та її переведення на ринкові методи господарювання були переважно завершені, гіперінфляція — подолана, розпочалось економічне зростання. У 1999 р. прийнято Закон України “Про Національний банк України”, а в 2000 р. — новий Закон “Про банки і банківську діяльність”.

За цей час банківська система істотно зміцніла. Щоправда, на її розвиток негативно вплинула азійська фінансова криза 1998 р., унаслідок чого було

ліквідовано 10 банків. Однак уже 2008 р. в Україні функціонувало 175 банків, капітал яких становив 69,6 млрд грн (9,6 % ВВП), активи — 599,4 млрд, а кредити, надані в економіку, — понад 485 млрд грн (табл. 1).

Якісно новим етапом розвитку вітчизняної банківської системи стало відкриття в Україні починаючи з 2000 р. представництв іноземних банків і банків із іноземним капіталом. У 2007 р. в нашій країні функціонувало вже 47 банків другого типу, в т. ч. 17 зі 100-відсотковим іноземним капіталом. Частка останнього в статутному капіталі банківської системи сягнула 35 %, а державних банків — помітно зменшилася та на 1 січня 2007 р. становила лише 8,5 %.

В окреслений період здійснено реформу бухгалтерського обліку і звітності в банках та започатковано перехід на міжнародні стандарти фінансової звітності. У 1998 р. створено Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО). Відбуваються перші злиття й поглинання банків, підвищується рівень концентрації капіталу, розширюється спектр банківських послуг, з'являються перші електронні гроші та відповідні банківські послуги, запроваджуються стандарти корпоративного управління й ризик-менеджменту, посилюється конкуренція в банківському секторі [12, с. 7; 13, с. 74].

3. Криза (2008—2009 рр.) та післякризове відновлення (2010—2013 рр.).

Цей етап розвитку української банківської системи був доволі драматичним. Через світову фінансову кризу 2008—2009 рр. вона теж опинилася в кризовій ситуації. Якщо в 2009 р. у країні функціонувало 184 банки, то в 2012 р. — 176. При цьому критичним став саме 2009 р., коли капітал банків зменшився на 3,4 %, активи — на 4,9, а кредити, надані в економіку, — на 5,7 % (табл. 1). До того ж істотно збільшилася частка простроченої заборгованості за кредитами: якщо у 2007 р. вона становила 1,3 %, то в 2010 р. — 11,2 %.

Унаслідок кризи, що призвела до зниження платоспроможності й ліквідності окремих банків [10, с. 128], уряд прийняв рішення про націоналізацію трьох крупних банків — ПАТ “Акціонерний банк “Укргазбанк” (частка держави — 92,99 %), ПАТ “РОДОВІД БАНК” (99,99 %), ПАТ “Акціонерний комерційний банк “КІІВ” (99,94 %). З часом на ринку залишився тільки перший із цих трьох.

Проте вже у 2010 р. розпочалося поступове відновлення банківської системи, й у 2012 р. банки фактично забезпечили докризовий рівень розвитку. Якщо в 2009 р. збитки банків становили 38,5 млрд грн, то в 2012 р. вони одержали 4,9 млрд грн прибутку, а частка простроченої заборгованості за кредитами в загальній їх сумі скоротилася до 7,7 % (див. табл. 1).

У 2009 р. усі вітчизняні банки, створені до 2007 р. у формі закритих акціонерних товариств (ЗАТ) і товариств із обмеженою відповідальністю (ТОВ), перетворилися на публічні акціонерні товариства (ПАТ), що сприяло формуванню прозорішої структури власності. У 2012 р. проведено глибоку

Таблиця 1. Динаміка основних показників діяльності банків в Україні у 2005—2016 рр. (станом на 1 січня)

Показник	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016*
Кількість банків, включених до Державного реєстру банків, од.	181	186	193	198	198	197	194	198	176	182	182	182	182
Число діючих банків, од.	160	165	170	175	184	182	176	176	176	180	163	117	109
із них банки за участю іноземного капіталу	19	23	35	47	53	51	55	53	53	49	51	41	42
в т. ч. зі 100-відсотковим іноземним капіталом	7	9	13	17	17	18	20	22	22	19	19	17	16
Активи, всього, млрд грн	134,3	213,9	340,2	599,4	926,1	880,3	942,1	1054,3	1127,2	1278,1	1316,9	1254,4	1268,5
У т. ч. загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	141,5	223,0	353,1	619,0	973,3	1001,6	1090,2	1211,5	1267,9	1408,7	1520,8	1571,4	1586,9
кредити надані, всього	97,2	156,4	269,7	485,4	792,2	747,3	755,0	825,3	815,3	911,4	1006,4	965,1	948,6
— суб'єктам господарювання	72,9	109,0	167,7	276,2	472,6	475,0	508,3	580,9	609,2	698,8	802,6	785,9	777,9
— фізичним особам	14,6	33,2	77,8	153,6	268,9	222,5	186,5	174,7	161,8	167,8	179,0	152,4	145,7
вкладення в цінні папери	8,2	14,3	14,5	28,7	40,6	39,3	83,6	87,7	96,3	138,3	168,9	198,8	212,8
резерви за активними операціями	7,3	9,4	13,3	20,2	48,4	122,4	148,8	157,9	141,3	131,3	204,9	321,3	323,0
Пасиви, всього, млрд грн	134,3	213,9	340,2	599,4	926,1	880,3	942,1	1054,3	1127,2	1278,1	1316,9	1254,4	1268,5
зобов'язання банків, усього	115,9	188,4	297,6	529,8	806,8	765,1	804,4	898,8	957,9	1085,5	1168,8	1150,7	1129,3
з них кошти суб'єктів господарювання	40,1	61,2	76,9	112,0	143,9	115,2	144,0	186,2	202,6	234,9	261,4	317,6	336,7
— строкові кошти суб'єктів господарювання	15,4	26,8	37,7	54,2	73,4	50,5	55,3	74,2	92,8	104,7	102,5	96,2	98,0
— кошти фізичних осіб	41,2	72,5	106,1	163,5	213,2	210,0	270,7	306,2	364,0	433,7	416,4	389,1	395,2
У т. ч. строкові кошти фізичних осіб	33,2	55,3	81,9	125,6	175,1	155,2	206,6	237,4	289,1	350,8	319,1	281,5	290,8

* Станом на 1 травня.

Джерело: складено за даними Національного банку України.

реорганізацію діяльності ФГВФО, на нього покладено обов'язки щодо введення тимчасових адміністрацій у неплатоспроможні банки та виведення їх із ринку в разі ліквідації.

В окреслений період запроваджуються нові інструменти ризик-менеджменту, вдосконалюються механізми корпоративного управління в банках, розширюється сфера використання електронних банківських послуг, інтернет-банкінгу, електронних грошей, помітно зростає частка безготівкових роздрібних платежів.

4. Банківська криза (2014 р. — дотепер).

Нинішній етап розвитку вітчизняної банківської системи є найскладнішим. Він розпочався з різкої девальвації гривні та прискорення інфляційних процесів, що призвело до значного зменшення банківської ліквідності, погіршення умов функціонування банків та зниження ефективності їхньої діяльності. Крім того, в умовах спаду економіки скоротилися доходи підприємств, особливо реальні надходження домашніх господарств, унаслідок чого погіршилася їх кредитоспроможність.

Через регуляторну кризу стрімко зменшилася кількість банків. Якщо впродовж 1998—2013 рр. із ринку було виведено 34 неплатоспроможних банки, а їхні вкладники одержали від ФГВФО компенсацію в сумі 5,8 млрд грн, то лише за 2014—2015 рр. ліквідовано 63 банки, а вкладникам сплачено 54 млрд грн. У 2016 р. тенденція ліквідації банків зберігається: станом на 1 травня 2016 р. в Україні функціонувало 109 банків.

Наслідком банківської кризи 2014—2015 рр. стала значна зміна структури банківської системи й механізмів фінансового посередництва загалом. Реформа банківського нагляду, що розпочалася ще в 2008 р., не була завершена, а рівень довіри до банківської системи знизився як ніколи за всю історію незалежної України [17, с. 52; 18, с. 48].

Разом із тим варто зауважити, що в окреслений період закладено нові принципи проведення грошово-кредитної політики: розпочинається перехід до режиму таргетування інфляції, посилюється координація монетарної та бюджетної політик, вдосконалюються методи й інструменти грошово-кредитного регулювання [19, с. 20; 20, с. 38; 21, с. 54].

Дані табл. 1 характеризують основні показники функціонування банківської системи України протягом періоду, котрий включає два останніх етапи, та свідчать про глибину банківської кризи 2014—2015 рр. Порівняно з 2013 р. число діючих банків зменшилося на 69 одиниць, активи — на 1,85 %, а резерви за активними операціями (через збільшення проблемної заборгованості за кредитами) зросли у 2,4 раза, що вказує на зниження фінансової стійкості банківської системи та ускладнення умов кредитування економіки.

Упродовж 2005—2014 рр. кількість банків була порівняно стабільною та коливалася в межах від 165 (2005 р.) до 184 (2008 р.). При цьому серед них

переважали малі банки, які обслуговували місцеві й вузькоспеціалізовані ринки. На 10 найбільших банків припадало понад половину капіталу, активів і зобов'язань, а на 20 банків — приблизно 85 %.

Особливістю розвитку вітчизняного банківського ринку в 2004—2010 рр. стало примноження кількості банків із іноземним капіталом [22, с. 3]. Наприклад, якщо в 2004 р. на вітчизняному ринку функціонувало 19 таких банків, у т. ч. 7 зі 100-відсотковим іноземним капіталом, то в 2010 р. їхня кількість збільшилася до 55 і 20 відповідно, а частка іноземного капіталу підвищилася з 9,6 до 40,8 %. Станом на 1 травня 2016 р. на вітчизняному ринку працювали 42 таких банки, у т. ч. 16 зі 100-відсотковим іноземним капіталом, а їхня частка в капіталі банківської системи сягнула 45,9 %.

Особливу роль у вітчизняній банківській системі відіграють державні банки та банки з державною участю в капіталі. Власне, державними банками є ПАТ “Державний ощадний банк України” (Ощадбанк) і ПАТ “Державний експортно-імпорتنний банк України” (Укрексімбанк), решту можна класифікувати як банки з державною участю в капіталі (табл. 2).

Таблиця 2. Державні банки та банки з державною участю в капіталі станом на 1 квітня 2016 р.

Назва, рік створення	Власник, частка	Примітки
ПАТ “Державний ощадний банк України”, 1991	Кабінет Міністрів України — 100 %	Уряд розглядає можливість приватизації 25 % акцій Ощадбанку до кінця 2019 р.
ПАТ “Державний експортно-імпорتنний банк України”, 1992	Кабінет Міністрів України — 100 %	Уряд розглядає імовірність приватизації 25 % акцій Укрексімбанку до кінця 2019 р.
ПАТ “АБ “Укргазбанк”, 1993	Міністерство фінансів України — 94,94 %	Укргазбанк націоналізований у 2009 р. У червні 2015 р. до нього приєднано банк “КИЇВ”. Уряд розглядає можливість приватизації банку до кінця 2017 р.
ПАТ “РОДОВІД БАНК”, 1991	Міністерство фінансів України — 99,99 %	Банк націоналізований у 2009 р. У лютому 2016 р. ФГВФО ввів у нього тимчасову адміністрацію
ПАТ “Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках”, 2013	НБУ — 77,79 %. Кабінет Міністрів України — 8,66 %. Міністерство фінансів України — 4,35 %	“Розрахунковий центр” створено на базі ПрАТ “Всеукраїнський депозитарій цінних паперів” (ВДЦП). НБУ розглядає можливість продажу своєї частки
ПАТ “Державний земельний банк”, 2013	Кабінет Міністрів України — 100 %	У вересні 2014 р. прийнято рішення про ліквідацію банку. Уряд розглядає можливість його приватизації
ПАТ “Український банк реконструкції та розвитку”, 2004	Кабінет Міністрів України, Фонд державного майна України — 100 %	У 2016 р. уряд прийняв рішення приватизувати банк шляхом продажу на аукціоні

Джерело: складено авторами.

Станом на 1 квітня 2016 р. частка державних банків і банків із державною участю в капіталі у статутному капіталі всіх банків становила 31,9 %, а у власному — 16,8 %. На ці банки припадало 29,8 % активів та 31,4 % зобов'язань банківської системи (табл. 3), що в кілька разів перевищує відповідні показники 2007 р.

Таблиця 3. Показники діяльності державних банків та банків із державною участю в капіталі станом на 1 квітня 2016 р., млрд грн

Банки	Капітал		Активи		Зобов'язання		Фінансовий результат (прибуток/збиток) після оподаткування*
	статутний	власний	усього	в т. ч. у іноземній валюті	усього	в т. ч. у іноземній валюті	
Укрексімбанк	21,7	4,6	157,3	97,7	152,6	128,1	-1357,3
Ощадбанк	29,9	13,3	181,0	67,3	167,7	98,1	112,0
Укргазбанк	13,8	4,3	48,9	17,8	44,6	15,4	28,9
Український банк реконструкції та розвитку	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	—	-1,1
“Розрахунковий центр”	0,2	0,2	0,3	0,4	0,2	0,0	0,4
Держзембанк	0,1	0,1	0,1	—	0,0	—	1,4
Усього	65,8	22,6	387,7	183,2	365,2	241,6	-1245,7

* Фінансовий результат після оподаткування наведений у мільйонах гривень.

Джерело: складено за даними Національного банку України.

На думку ряду фахівців, такий ступінь участі держави в банківському секторі є надто високим, що не характерно для країн із розвинутими ринками [23, с. 83]. Наслідками збільшення ролі держави в банківській системі можуть бути деформація ринкових засад фінансового посередництва та послаблення банківської конкуренції. Запропоновані урядом заходи передбачають приватизацію державних банків, а також перегляд їхніх функцій, систем корпоративного менеджменту й управління ризиками, що сприятиме підвищенню ефективності функціонування банківської системи та її конкурентоспроможності. Реалізації цих заходів також слугуватиме створення Державного банку реконструкції та розвитку й Експортно-кредитної агенції, покликаних забезпечити активніший вплив уряду на стимулювання економічного піднесення країни.

Розвиток банківських систем більшості країн світу має багато спільних рис, таких як скорочення кількості банків, зростання обсягів банківського капіталу та його консолідація, повсюдне використання інтернет-банкінгу, розширення спектра та підвищення якості банківських послуг тощо [24, с. 27].

Останнім часом у зв'язку з проведенням НБУ політики “очищення” банківської системи активізувалися дискусії стосовно того, скільки банків потрібно Україні. Аналіз світового досвіду показує, що загальних підходів до визначення таких параметрів немає. Число банків у певній країні залежить від масштабів її економіки, особливостей законодавства, форми власності та організаційно-правових форм фінансово-кредитних установ, традицій ведення банківського бізнесу, національної специфіки та ін.

Проведений аналіз свідчить, що головними чинниками, від яких залежить кількість банків у національній економіці, є законодавчо встановлений порядок

щодо виконання банками покладених на них функцій, регуляторні вимоги до розміру статутного й регулятивного капіталу та економічні нормативи, забезпечення умов для вільної конкуренції на банківському ринку, дотримання інших положень національного законодавства та міжнародних фінансових організацій, пов'язаних із регулюванням і наглядом за діяльністю банків.

Ключовою характеристикою рівня розвитку та спроможності банківської системи підтримувати економіку є наявність достатніх обсягів капіталу. Станом на 1 травня 2016 р. загальний обсяг капіталу банківської системи України становив 139,2 млрд грн, тобто у два рази більше, ніж у 2007 р. Однак у 2015 р., через регуляторну кризу в банківській системі, він зменшився порівняно з 2013 р. на 88,9 млрд грн. При цьому статутний капітал виявився вдвічі більшим за наявний, що вказує на значну декапіталізацію банківської системи. Відношення наявного капіталу до статутного скоротилося з 1,62 у 2007 р. до 0,5 у 2016 р., а частка капіталу банків у пасивах їхньої системи — з 15,0 % у 2013 р. до 8,3 % у 2016 р. Окрім того, одночасно зі зниженням обсягів власного капіталу зменшився регулятивний капітал — з 205 млрд грн у 2014 р. до 128,1 млрд грн станом на 1 травня 2016 р., що свідчить про погіршення фінансової стійкості банківської системи (табл. 4).

Таблиця 4. Динаміка основних показників стану капіталу банківської системи України протягом 2005—2016 рр. (станом на 1 січня)

Показник	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016*
Капітал, млрд грн	18,4	25,5	42,6	69,6	119,3	115,2	137,7	155,5	169,3	192,6	148,0	103,7	139,2
у т. ч. статутний капітал	11,6	16,1	26,3	42,9	82,5	119,2	145,9	171,9	175,2	185,2	180,2	206,4	218,2
Відношення наявного капіталу до статутного	1,59	1,58	1,62	1,62	1,45	0,97	0,94	0,90	0,97	1,04	0,82	0,50	0,64
Частка капіталу в пасивах, %	13,7	11,9	12,5	11,6	12,9	13,1	14,6	14,7	15,0	15,1	11,2	8,3	11,0
Відношення активів до капіталу	7,3	8,4	8,0	8,5	7,8	7,6	6,8	6,8	6,7	6,6	8,9	12,0	9,1
Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	9,6	19,5	27,6	35,0	36,7	35,8	40,6	41,9	39,5	34,0	32,5	43,3	45,9
Регулятивний капітал, млрд грн	18,2	23,4	41,1	72,3	123,1	135,8	160,9	178,5	178,9	205,0	188,9	131,0	128,1

* Станом на 1 травня.

Джерело: складено за даними Національного банку України.

Такий висновок підтверджує й динаміка співвідношення банківського капіталу та ВВП. У 2013 р. воно становило 12,6 %, а в 2015 р. — лише 5,2 %. Це означає, що в нинішніх умовах банківський капітал не здатний якісно виконувати свої функції й, передусім, капіталотворчу та захисну.

Недостатній обсяг банківського капіталу, його низька якість великою мірою обумовлені недосконалою ресурсною базою банків, головною

складовою котрої є депозити юридичних і фізичних осіб [25, с. 8]. Упродовж 2005—2016 рр. обсяг залучених банками депозитів збільшився зі 134,8 млрд до 750,3 млрд грн, тобто майже в 5,6 раза, проте відношення депозитів до капіталу банків зменшилося з 7,3 до 5,3, що свідчить про погіршення стану ресурсної бази банків (табл. 5).

Основним джерелом банківських депозитів виступають домашні господарства, на які в 2015 р. припадало 58,1 % загальної суми залучених коштів, та нефінансові корпорації (37 %). За строковою структурою переважають депозити на вимогу й терміном до одного року, частка котрих на 1 травня 2016 р. дорівнювала 42,8 і 38,5 % відповідно. Щодо валютної структури варто зазначити, що майже половину депозитів банки залучають у іноземній валюті. Так, станом на вказану дату 47,1 % депозитів було залучено в іноземній валюті, в т. ч. 39 % депозитів корпоративного сектору та 54 % депозитів фізичних осіб.

Банківська криза 2014—2015 рр. істотно вплинула на вартість залучення ресурсів. Починаючи з 2010 р. середні процентні ставки за депозитами підвищилися з 9,4 до 11,7 %. Найбільше зросли ставки за депозитами домашніх господарств у національній валюті — з 14,6 % у 2010 р. до 19,1 % станом на 1 травня 2016 р. Разом із тим у іноземній валюті вони знизилися як для корпоративного сектору, так і для домашніх господарств.

Як уже зазначалося, головною функцією банків у механізмі фінансового посередництва є кредитування економіки, завдяки чому стимулюється ділова активність та забезпечується економічний розвиток. Аналіз кредитної діяльності вітчизняних банків показує, що обсяги надання ними кредитів постійно зростають: у 2016 р. порівняно з 2005 р. загальна сума кредитів, наданих банками, збільшилася зі 143,4 млрд до 989,9 млрд грн, тобто майже в 7 разів. Найвищі темпи приросту обсягів кредитування спостерігались у 2006—2008 рр., коли їх річний приріст становив понад 70 %, що, на думку фахівців, стало однією з причин банківської кризи. Проте вже у 2009 р. темпи кредитування економіки знизилися до 1,5 %, а фактичне відновлення кредитування розпочалося лише в 2011 р., за річного темпу його приросту 10,8 %. Однак у 2015 р. обсяги кредитування скоротилися на 3,8 % порівняно з 2014 р. і тільки на початку 2016 р. спостерігається їх поступове відновлення (табл. 6).

У розрізі секторів економіки найбільшою є частка кредитів нефінансовим корпораціям і домашнім господарствам. Наприклад, у 2015 р. на перші припадало 80,3 % всіх виданих банками кредитів, а на другі — 17,8 %. Між тим структура кредитування національної економіки залишається недосконалою. Так, у структурі кредитів, наданих банками нефінансовим корпораціям на 1 травня 2016 р., лівову частку (34,1 %) становлять кредити підприємствам оптової й роздрібною торгівлі, а також підприємствам переробної промисловості (25 %).

Через економічну кризу істотно зменшились обсяги кредитування будівельних підприємств, фінансування операцій із нерухомістю, а частка

Таблиця 5. Депозити, залучені банками в період 2005—2016 рр., у розрізі секторів економіки (залишки коштів на кінець періоду), млрд грн

Рік	Усього	Інші фінансові корпорації			Сектор загального державного управління			Нефінансові корпорації			Інші сектори економіки		
		разом	У т. ч.		разом	У т. ч.		разом	У т. ч.		разом	У т. ч.	
			страхові корпорації та пенсійні фонди	інші		центральні органи державного управління	регіональні й місцеві органи державного управління		державні нефінансові корпорації	інші нефінансові корпорації		домашні господарства	некомерційні організації, що обслуговують домогосподарства
2005	134,8	6,2	—	—	0,3	1,7	51,0	8,9	42,1	75,6	74,8	0,9	
2006	185,9	8,7	4,1	4,7	0,3	1,4	65,6	7,0	58,6	109,9	108,9	1,0	
2007	283,9	15,3	7,0	8,3	0,6	3,5	95,6	9,3	86,3	168,8	167,2	1,6	
2008	359,7	19,3	8,5	10,8	0,6	1,9	118,2	12,3	105,9	219,7	217,9	1,9	
2009	335,0	15,6	7,5	8,1	8,1	0,4	94,8	12,3	82,5	215,9	214,1	1,9	
2010	416,7	19,0	8,2	10,9	3,9	0,2	116,1	14,0	102,2	277,4	275,1	2,3	
2011	491,8	21,8	9,9	11,9	3,7	0,2	153,1	18,0	135,2	312,9	310,4	2,6	
2012	572,3	20,9	11,1	9,8	5,8	0,1	173,3	27,2	146,1	372,2	369,3	3,0	
2013	670,0	26,2	12,4	13,8	3,0	2,8	195,2	26,4	168,7	445,7	442,0	3,7	
2014	675,1	29,9	12,4	17,5	3,8	3,6	218,7	36,9	181,8	422,7	418,1	4,5	
2015	716,7	29,0	15,0	14,0	6,0	5,4	265,4	67,2	198,2	416,3	410,9	5,4	
2016 (на 01.05)	750,3	25,2	12,9	13,2	12,4	7,9	285,3	87,0	198,3	425,7	419,4	6,3	

Джерело: складено за даними Національного банку України.

Таблиця 6. Кредити в розрізі секторів економіки, надані банками України протягом 2005—2016 рр., млрд грн

Рік	Усього	Інші фінансові корпорації			Сектор загального державного управління			Нефінансові корпорації			Інші сектори економіки	
		разом	У т. ч.		разом	У т. ч.		разом	У т. ч.		разом	У т. ч. домашні господарства
			страхові корпорації та пенсійні фонди	інші		центральні органи державного управління	регіональні й місцеві органи державного управління		державні нефінансові корпорації	інші нефінансові корпорації		
2005	143,4	1,7	—	—	0	—	0	106,1	6,4	99,7	35,7	35,6
2006	245,2	2,7	0,3	2,4	0	—	0	160,5	8,8	151,7	82,0	82,0
2007	426,9	5,9	0,6	5,4	0	—	0	260,5	13,3	247,2	160,5	160,4
2008	734,0	9,8	0,7	9,1	0	—	0	443,7	37,4	406,3	280,6	280,5
2009	723,3	14,0	0,6	13,4	5,8	4,5	1,2	462,2	42,6	419,6	241,3	241,2
2010	732,8	13,4	0,9	12,5	8,8	7,4	1,4	501,0	46,0	454,9	209,6	209,5
2011	801,8	16,4	1,0	15,4	8,5	6,8	1,7	575,5	57,5	518,1	201,3	201,2
2012	815,1	16,2	1,1	15,1	5,8	4,6	1,2	605,4	57,7	547,7	187,7	187,6
2013	910,8	19,3	0,5	18,8	5,9	5,0	0,9	691,9	50,5	641,4	193,6	193,5
2014	1020,7	25,6	0,4	25,2	4,9	4,2	0,8	778,8	64,1	714,8	211,3	211,2
2015	981,6	15,6	0,4	15,2	3,4	3,0	0,4	787,8	71,7	716,1	174,9	174,9
2016 (на 01.05)	989,9	14,6	0,4	14,3	2,7	2,3	0,4	802,0	69,6	732,4	170,6	170,6

Джерело: складено за даними Національного банку України.

кредитування підприємств сільського господарства й транспорту вже тривалий час залишається стабільно низькою. У структурі кредитів домашнім господарствам переважають позики на споживчі цілі (55—60 %) та на придбання, будівництво й реконструкцію нерухомості (близько 40 %).

Негативною тенденцією процесів кредитування економіки є те, що впродовж останніх років у структурі банківських кредитів переважають короткострокові. Станом на 1 травня 2016 р. на кредити до одного року припадало 44,4 %, від одного до п'яти років — 34, а понад п'ять років — 21,6 %. Для порівняння: у 2010 р. частка кредитів на ці самі терміни становила 33,1, 37,6 і 29,3 % відповідно, тобто превалювали середньо- й довгострокові кредити, котрі більшою мірою сприяють економічному зростанню.

Аналіз структури банківських кредитів у розрізі валют свідчить про високий рівень доларизації економіки. Так, на зазначену дату порівняно з 2010 р. частка кредитів, наданих у іноземній валюті корпоративному сектору, збільшилася з 37,9 до 57,4 %, а домашнім господарствам — зменшилася з 69,1 до 54,3 %, хоч і залишається дуже великою.

У 2016 р., унаслідок погіршення кредитоспроможності позичальників і умов кредитування через фінансову й економічну нестабільність, банки збільшили процентні ставки за наданими кредитами [26, с. 53]. Наприклад, ставки за кредитами, наданими в гривні підприємствам корпоративного сектору, були підвищені порівняно з 2010 р. на 5,6 в. п., а домашнім господарствам — на 3,9 в. п., тоді як середні процентні ставки за кредитами в іноземній валюті — знижені на 1,6 і 0,2 в. п. відповідно. Отже, вплив банківської системи на економічне зростання є поки що недостатнім, для його посилення вона повинна розвиватися більш злагоджено й динамічно.

Потреба в удосконаленні інституційної структури та механізмів функціонування банківської системи України зумовлена тим, що впродовж останніх років її ефективність помітно знизилася [14, с. 43]. Так, відношення капіталу банків до ВВП, котре навіть у кризових 2008 і 2009 рр. дорівнювало 12,6 %, у 2015 р. становило лише 5,2 %. Відношення активів банківської системи до ВВП за цей період зменшилося з 97,7 до 63,4 %, а наданих кредитів до ВВП — з 83,6 до 48,8 % (табл. 7). Водночас у країнах еврозони останній показник у середньому дорівнює близько 100 %, у Данії — 180, у Японії — 187 %.

Наслідком банківської кризи 2014—2015 рр. стало також зниження рівня достатності регулятивного капіталу з 18,26 % у 2013 р. до 12,74 % на початок 2016 р. Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальній їх сумі зросла із 7,7 до 22,1 %, у зв'язку з чим рентабельність банківських активів і капіталу в 2015 р. була від'ємною — відповідно -5,46 і -51,91 % (див. табл. 7). Збитки банків у 2014 р. сягнули 53 млрд грн, у 2015 р. — 66,6 млрд, а станом на 1 травня 2016 р. — 11,5 млрд грн.

Таблиця 7. Динаміка показників ефективності функціонування банківської системи України протягом 2005—2015 рр.

Показник	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Відношення капіталу банків до ВВП, %	5,8	7,8	9,6	12,6	12,6	12,3	11,5	11,6	12,6	9,4	5,2
Відношення активів банків до ВВП, %	48,4	62,5	83,2	97,7	96,4	84,1	78,1	77,3	83,9	84,1	63,4
Відношення кредитів банків до ВВП, %	32,2	45,1	67,4	83,6	81,8	67,4	61,2	55,9	59,9	64,2	48,8
Відношення наданих кредитів до депозитів	0,99	1,26	1,62	1,96	1,99	1,79	1,57	1,35	1,30	1,42	1,28
Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальній сумі кредитів, %	2,2	1,7	1,3	2,3	9,4	11,2	9,6	8,9	7,7	13,5	22,1
Достатність (адекватність) регулятивного капіталу (H2), %	14,95	14,19	13,92	14,01	18,08	20,83	18,90	18,06	18,26	15,60	12,74
Доходи, млрд грн	27,5	41,6	68,2	122,6	143,0	136,8	142,8	150,5	168,9	210,2	199,2
Витрати, млрд грн	25,3	37,5	61,6	115,3	181,4	149,9	150,5	145,6	167,5	263,2	265,8
Результат діяльності, млрд грн	2,2	4,1	6,6	7,3	-38,5	-13,0	-7,7	4,9	1,4	-53,0	-66,6
Рентабельність активів, %	1,31	1,61	1,50	1,03	-4,38	-1,45	-0,76	0,45	0,12	-4,07	-5,46
Рентабельність капіталу, %	10,39	13,52	12,67	8,51	-32,52	-10,19	-5,27	3,03	0,81	-30,46	-51,91

Джерело: розраховано за даними Національного банку України.

За даними консалтингових компаній “McKinsey” та “Finalta”, ефективність діяльності банків України порівняно зі США у 2015 р. становила лише 16,3 %. У Туреччині цей показник дорівнював 36,2 %, у Польщі — 41,8, тоді як у Великобританії — 152,1 %. Мережеві показники діяльності вітчизняної банківської системи теж поки що поступаються зарубіжним. Так, станом на 1 березня 2016 р. на одне відділення українських банків у середньому припадало 3,2 тис. активних роздрібних клієнтів, водночас у Румунії — 3,7, у Польщі — 5,9, у США — 6, у Великобританії — 8,6 тис. Банківські рахунки в нашій країні мали тільки 53 % населення, а 89 % роздрібних платежів було здійснено готівкою. Тому сьогодні найважливішими завданнями вітчизняної банківської системи є забезпечення стабільності її розвитку та підвищення ефективності функціонування.

Результати аналізу сучасного стану вітчизняної банківської системи свідчать, що основними проблемами, котрі стримують її розвиток, є:

- недостатня капіталізація банків і банківської системи загалом;
- висока частка проблемних активів у кредитних портфелях банків;
- низька якість банківських послуг;
- незадовільні корпоративний менеджмент у банках, а також управління банківськими ризиками;
- недостатній рівень захисту прав кредиторів і вкладників.

З огляду на необхідність розв’язання перелічених проблем, можна виокремити пріоритетні напрями розвитку банківської системи України, що мають сприяти поліпшенню її стійкості, ефективності й конкурентоспроможності. На наш погляд, до них слід віднести такі, як:

- Істотне підвищення капіталізації банківської системи та її консолідація.
- Зниження частки “непрацюючих” і проблемних активів банків.
- Розширення спектра та поліпшення якості банківських послуг.
- Підвищення ефективності та посилення корпоративного управління в банках відповідно до міжнародних стандартів.
- Якісна перебудова систем ризик-менеджменту.
- Розроблення нових та підвищення дієвості наявних механізмів забезпечення захисту прав кредиторів і вкладників.
- Удосконалення регуляторних та наглядових функцій НБУ з метою забезпечення рівних умов діяльності для всіх банків; підтримка конкуренції, стабільного розвитку банківської системи, а також її впливу на економічне зростання.

Розглянемо зазначені напрями детальніше.

Підвищення капіталізації окремих банків і банківської системи загалом може бути здійснене шляхом:

- збільшення обсягів капіталу банків за рахунок коштів акціонерів або залучення нових інвесторів;

- активізації процесів консолідації банківської системи через злиття й приєднання банків;
- підготовки банками планів підвищення рівня капіталізації з урахуванням здійснюваних ними активних операцій;
- поліпшення якості банківського капіталу та забезпечення достатнього ступеня покриття капіталом ризиків, що їх беруть на себе банки.

Проведені НБУ протягом 2014—2015 рр. стрес-тести показали, що додаткова потреба вітчизняної банківської системи в капіталі перевищує 150 млрд грн. Однак у нинішніх умовах такі кошти залучити складно. Тому найважливішим завданням розвитку банківської системи повинне бути підвищення рівня концентрації банківського капіталу, поліпшення його якості та забезпечення примноження відповідно до темпів зростання економіки.

Найпоширенішим у світовій практиці способом концентрації капіталу є консолідація банківської системи, а її основними методами — злиття та поглинання банків (M&A), а також операції з придбання (прийняття) активів і зобов'язань проблемного банку (P&A).

Ключовими чинниками, що стимулюють процеси консолідації банків, є такі:

- 1) підвищення рівня концентрації банківського капіталу у зв'язку зі збільшенням потреби суб'єктів господарювання у фінансових ресурсах;
- 2) посилення конкуренції в банківському секторі, що зумовлює необхідність нарощувати обсяги капіталу, оскільки від цього залежить позиція банку у відповідному сегменті ринку та його прибутковість;
- 3) зростання міжнародної конкуренції, внаслідок чого ускладнюється вихід вітчизняних банків на зовнішні ринки капіталу, а також збільшується вартість відповідних запозичень, що може створювати додаткові ризики ліквідності;
- 4) законодавче підвищення мінімальних рівнів статутного й регулятивного капіталу банків та посилення регулятивних вимог, зокрема щодо забезпечення належного управління ризиками;
- 5) збільшення частки банків із іноземним капіталом, рівень концентрації капіталу котрих і конкурентоспроможність на ринку зазвичай вищі;
- 6) примноження обсягів банківських операцій, поліпшення якості обслуговування клієнтів, здобуття вигідніших позицій на ринку та додаткових конкурентних переваг;
- 7) підвищення ризику банківської діяльності, яке потребує значних обсягів резервування коштів, збільшення економічного капіталу та ліквідності банків.

Одним із важливих завдань розвитку банківської системи України є вдосконалення процедур санації, фінансової реструктуризації, реорганізації та ліквідації банків, котрі мають проводитися шляхом:

- поліпшення нормативного й методичного забезпечення регулювання реструктуризації та реорганізації банків, а також механізмів антикризового управління в банках;

- удосконалення процедури ліквідації банків;

- підвищення ефективності технологій і процедур санації банків, зокрема перегляду нормативних документів щодо визначення критеріїв проблемності функціонування банків;

- урегулювання діяльності тимчасових адміністрацій, порядку продажу банків, створення інституту кризових менеджерів;

- моніторингу фінансового стану банків та розроблення надійних систем своєчасного реагування на їхні проблеми з метою локалізації наслідків неефективного управління й поширення системних ризиків [27, с. 7].

Виведення з ринку протягом 2014—2016 рр. великої кількості банків загострило проблему їх життєздатності. Як бачимо з табл. 7, упродовж останніх років обсяг і частка проблемних активів постійно зростають, що є однією із серйозних перешкод розвитку банківської системи. За офіційними даними НБУ, станом на 1 травня 2016 р. частка простроченої заборгованості за кредитами в їх загальній сумі дорівнювала 23,5 %, а її розмір у 1,6 раза перевищив капітал усієї банківської системи. Відповідно до рейтингу Світового банку, в 2015 р. Україна посіла 3-є місце (після Греції та Кіпру) серед країн із найбільшим обсягом проблемних кредитів.

Починаючи з 2012 р. НБУ намагався запровадити певні інституційні механізми подолання цієї проблеми. Так, на базі ПАТ “РОДОВІД БАНК” засновано санаційний банк. У 2013 р. прийнято рішення про створення “перехідного банку”, розроблено різні варіанти продажу активів установ, що ліквідовуються, надано пропозиції щодо реструктуризації валютних іпотечних кредитів, виданих у 2005—2008 рр., тощо. Однак, на жаль, ці пропозиції не сприяли кардинальному розв’язанню проблеми, оскільки в них порушується головний принцип банківської діяльності — наявність тісного взаємозв’язку між активами та пасивами банку.

У світовій практиці під проблемним (нежиттєздатним) розуміють банк, який стикається з потенційними чи реальними загрозами для своєї ліквідності та платоспроможності, а тому перебуває під загрозою закриття. До такого стану банків призводить головним чином низький рівень корпоративного менеджменту й управління ризиками. Відповідальність за подолання проблем нежиттєздатного банку зазвичай покладається як на його власників (акціонерів) і керівництво, так і на органи нагляду, котрі зобов’язані розробити чіткі принципи та порядок роботи з такими установами.

З метою виведення з ринку нежиттєздатних банків у світовій практиці вдаються до механізмів M&A, P&A, а також створення “бідж-банку” (bridge-bank). За кількістю випадків застосування перше місце посідають операції

M&A і R&A, а за обсягом переданих активів — формування “блідж-банків”. В Україні до останнього часу для закриття нежиттєздатних банків найчастіше використовувалися механізми їх ліквідації.

Розроблені Базельським комітетом із питань банківського нагляду основні принципи закриття банків полягають у такому:

- Органи нагляду повинні розробити чіткі критерії для визначення моменту, коли необхідно втрутитись у діяльність проблемного банку та вжити невідкладних заходів.

- При розв’язанні проблем нежиттєздатних банків насамперед варто застосовувати методи, що передбачають фінансування за рахунок приватного сектору та не потребують додаткових витрат держави.

- Проблемні банки мають оперативно пройти процедуру фінансового оздоровлення або підлягають закриттю, а їхні активи треба в найкоротші терміни повернути на ринок із метою мінімізації втрат всієї банківської системи.

- У разі закриття банку шляхом злиття, поглинання, придбання активів і прийняття зобов’язань пошук приймаючого банку слід проводити на конкурентній основі.

- Закриття банку не повинне порушувати руху коштів між позичальниками й кредиторами [28, с. 44].

Поняття “блідж-банк” (перехідний банк) вживається для характеристики створеної на певний час фінансово-кредитної установи (банку), що здійснює тимчасове утримання застрахованих депозитів і діючих активів до моменту їх продажу інвесторам. Уперше у світовій практиці такі банки з’явилися у США в 1987 р. Головна мета створення й функціонування “блідж-банку” полягає в забезпеченні безперервного проведення банківських операцій і обслуговування клієнтів, пом’якшенні наслідків закриття проблемного банку, збереженні його активів, а також у зниженні фінансового навантаження на систему гарантування вкладів. Зазвичай такий банк створюється як новий державний. Статусу перехідного він набуває лише після одержання ліцензії на здійснення банківських операцій. Відповідно до механізму функціонування “блідж-банку”, із проблемного банку йому передаються гарантовані депозити та “працюючі” активи. Ті активи й зобов’язання проблемного банку, що не підлягають передавню “блідж-банку”, залишаються в розпорядженні ліквідаційної комісії та надалі продаються (передаються) компаніям з управління активами (КУА) або ліквідовуються згідно з чинними нормативно-правовими актами.

У вітчизняному законодавстві основним терміном, котрий характеризує “блідж-банк”, є “перехідний банк”, який визначають як державний банк, створений на певний термін із метою виведення нежиттєздатного банку з ринку шляхом передавню йому частини активів і зобов’язань проблемного банку з наступним продажем акцій інвестору [11, с. 34]. Відповідно до Закону України “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб” від 23.02.2012

№ 4452-VI [29], рішення про створення “перехідного банку” приймає ФГВФО, котрий стає його засновником. Для цього Фонд уводить до нежиттєздатного банку тимчасову адміністрацію, організовує відчуження його активів і зобов’язань та передає їх до “перехідного банку”, який створюється у формі публічного акціонерного товариства.

Згідно з планом урегулювання проблем нежиттєздатного банку “перехідному банку” можуть бути передані всі або частина активів і зобов’язань неплатоспроможного банку. При цьому зобов’язання за гарантованими вкладками фізичних осіб повинні передаватися в повному обсязі. Продаж “перехідного банку” інвестору здійснюється шляхом проведення конкурсу чи аукціону на основі реалізації принципу “виведення банку з ринку найменш витратним способом”.

Таким чином, можна вважати, що регламентовані українським законодавством принципи діяльності “перехідного банку” в цілому відповідають загальноприйнятим у світі підходам до врегулювання проблем нежиттєздатних банків шляхом використання механізму “брідж-банку”, однак на практиці не використовуються.

Паралельно застосовується механізм “бед-банк” (bad-bank), або “поганий банк”, “госпітальний банк”, КУА. Під “бед-банком” розуміють фінансову установу, створену виключно для придбання й управління проблемними активами. Мета її діяльності полягає в управлінні активами, що підлягають ліквідації, а також у “очищенні” балансів банків від “недіючих” активів. Отже, “брідж-банк” має юридичний статус банку, а “бед-банк” — це компанія з управління активами. Крім того, якщо “брідж-банк” має тільки державну форму власності, то “бед-банк” може бути й державною, й приватною установою.

У кожній країні питання проблемних банків і активів вирішувалися шляхом використання різних інституційних механізмів, проте всюди для цього створювалася спеціальна установа, на чий баланс передавалися і активи, й зобов’язання банку, що ліквідовувався. Відокремлення активів банків від гарантованих депозитів та їх самостійна реалізація не сприяє забезпеченню стабільності банківської системи та підвищенню рівня довіри до неї з боку населення й бізнесу.

Як показує світова практика, Україні доцільно запозичити досвід Південної Кореї, Німеччини, США, Тайваню, Фінляндії, Швейцарії, Швеції та Японії, котрі свого часу зіткнулися з аналогічними проблемами та успішно їх подолали.

Слід зазначити, що питання нежиттєздатних банків і “недіючих” активів залишаються актуальними й у перспективі. Для їх ефективного вирішення необхідно вжити заходів щодо:

— вдосконалення методики своєчасного визначення нежиттєздатності банків і механізмів їх виведення з ринку з мінімальними витратами;

— поліпшення нормативно-правового забезпечення функціонування “перехідного банку”;

— розроблення механізмів та законодавчого оформлення діяльності на вітчизняному банківському ринку КУА;

— недопущення перекладання збитків акціонерів і кредиторів на державу та обмеження можливості націоналізації банків.

Наступним напрямом удосконалення діяльності банків є розширення спектра банківських послуг, підвищення їхньої якості й доступності. З цією метою слід реалізувати комплекс заходів щодо:

— оптимізації структури банківського сектору та поєднання великих банків із розгалуженою мережею їхніх філій і відділень із метою наближення повноцінних банківських офісів та послуг до споживачів;

— розбудови інфраструктури надання банківських послуг, підвищення надійності відповідних автоматизованих систем;

— удосконалення ціноутворення на банківські послуги й продукти, котрі надаються через банківських і платіжних агентів;

— розширення спектра електронних банківських послуг, інструментів дистанційного їх надання та технологій проведення розрахунків;

— поліпшення якості обслуговування клієнтів [30, с. 32; 31, с. 36].

Унаслідок впливу світових тенденцій у вітчизняній практиці набувають поширення електронні банківські послуги, передусім мобільний та інтернет-банкінг, з'являються нові, наприклад Р2Р. У 2015 р. вартість наданих електронних послуг перевищила 100 млрд грн. Кількість платежів через Інтернет у 2015 р. порівняно з 2014 р. збільшилася майже вдвічі.

Висока ефективність електронного банкінгу зумовлена зниженням операційних ризиків, собівартості надання послуг і вартості обслуговування клієнтів. Тому банки постійно розвивають цифрові технології, розширюють спектр послуг, що надаються через Інтернет і мобільний банкінг, зменшують собівартість базових трансакцій, збільшують обсяги й частку роздрібних електронних платежів, підвищують якість обслуговування та розширюють клієнтську базу [15, с. 65; 32, с. 25].

Упродовж останніх років набуло популярності використання електронних грошей [33]. На початок 2016 р. в Україні право на їх випуск мали 19 банків, однак власні електронні гроші були лише в трьох: Ощадбанку (платіжна система “GlobalMoney”), Альфа-Банку (“Махі”) та Фідобанку (“МонеХу”). Станом на 1 січня 2016 р. число електронних гаманців користувачів сягнуло 40 млн. У обігу перебувало електронних грошей на суму майже 31 млн грн, що у 2,5 раза більше, ніж у 2014 р. Сума операцій, на яку користувачі електронних гаманців здійснили операції з метою оплати товарів, робіт і послуг, у 2015 р. становила 3,2 млрд грн, або у 2,3 раза більше, ніж у 2014 р.

Одним із актуальних завдань розвитку банківського бізнесу, що постійно перебуває в полі зору міжнародних організацій, є забезпечення доступності (інклюзивності) базових банківських послуг та усунення можливих перешкод (цінових і нецінових) на шляху їх отримання. Це пов'язано з необхідністю розширення сфер банківського обслуговування з метою підвищення рівня життя широких верств населення, а також залучення до фінансової системи додаткових коштів.

При цьому великого значення набуває така характеристика банківських послуг, як їх прийнятність, тобто міра їх відповідності фінансовій потребі й фінансовому стану клієнта, його інвестиційним цілям, ступеню толерантності до ризику, досвіду тощо. Дотримання банками принципу прийнятності банківських продуктів і послуг є запорукою довіри клієнтів до банків та спрямоване на забезпечення захисту їхніх прав.

Досягти більшої відповідності діяльності банків міжнародним стандартам корпоративного управління допоможуть такі заходи:

- 1) нормативне врегулювання та методичне забезпечення організації такого управління;
- 2) запровадження оцінок його якості;
- 3) підвищення відповідальності керівників і акціонерів за стабільну діяльність банків;
- 4) посилення вимог до професійної придатності й ділової репутації керівників;
- 5) активніше сприяння наглядових рад банків запобіганню конфлікту інтересів, а в разі виникнення останнього — його своєчасному подоланню;
- 6) підвищення ефективності функціонування систем внутрішнього контролю в банках;
- 7) поліпшення якості внутрішнього й зовнішнього аудиту, в т. ч. шляхом належної реалізації вимог Міжнародних стандартів аудиту, об'єктивної сертифікації зовнішніх аудиторів тощо;
- 8) посилення захисту прав міноритарних акціонерів;
- 9) завершення адаптації нормативно-правової бази України з питань діяльності банків до вимог законодавства ЄС і Базельського комітету з питань банківського нагляду [34, с. 22].

Основними напрямками вдосконалення системи ризик-менеджменту в банках є:

- Постійний моніторинг банківських ризиків із метою забезпечення ефективного функціонування систем управління та внутрішнього контролю, запобігання прийняттю неконтрольованих і нерегламентованих рішень, які можуть призвести до виникнення додаткових ризиків.
- Поліпшення зовнішнього аудиту банків відповідно до вимог стандартів аудиту та етики Міжнародної федерації бухгалтерів.

- Перегляд методики розрахунку банківських резервів задля покриття ризиків і посилення відповідальності банків за її дотримання.

- Удосконалення бухгалтерського обліку та фінансової звітності згідно з вимогами міжнародних стандартів фінансової звітності.

- Запровадження диференційованих ставок регулярного збору до ФГВФО з метою підвищення відповідальності банків за прийняті ризики та якості управління ризиками [9, с. 118].

До головних завдань щодо забезпечення захисту прав кредиторів і вкладників можна віднести такі:

- удосконалення порядку розкриття інформації щодо власників банків та їхніх найбільших акціонерів;

- встановлення чітких критеріїв оцінки ділової репутації засновників, учасників і керівників банків;

- розвиток механізмів захисту прав кредиторів і споживачів банківських послуг;

- поліпшення правових механізмів банкрутства задля кращого врахування законних інтересів кредиторів;

- удосконалення процедур реалізації майнових прав, що передані в заставу, та механізмів роботи із заставним забезпеченням;

- спрощення й уніфікацію процедур звернення-стягнення на предмет застави й задоволення забезпечених заставою вимог кредиторів;

- оптимізацію системи реєстрації майнових прав на нерухоме майно та їх обмежень;

- поліпшення правового поля діяльності колекторських фірм;

- розширення джерел формування коштів ФГВФО та збільшення мінімальної суми гарантованого вкладу.

Підсумовуючи викладене, доходимо висновку, що вітчизняні банки мають великий потенціал та спроможні забезпечити виконання своїх функцій із метою досягнення макроекономічної стабільності та стійкого економічного зростання України.

Список використаних джерел

1. Про банки і банківську діяльність : закон України від 07.12.2000 № 2121-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

2. *Науменкова С.* Розвиток кредитування у посткризових умовах / С. Науменкова, С. Міщенко // Банківська справа. — 2013. — № 1. — С. 3—19.

3. *Коваленко В.* Ресурсний потенціал та інвестиційні можливості банків України / В. Коваленко // Стратегічні пріоритети. — 2015. — № 4 (37). — С. 73—83.

4. Формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в економіці України : монографія / М. Крупка, Д. Ванькович, Н. Демчишак, М. Кульчицький. — Л. : Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2011. — 404 с.

5. Вплив глобалізації на розвиток банківської системи України / за ред. Л. В. Кузнецової. — О. : Атлант, 2011. — 516 с.

6. *Мищенко С. В.* Современные проблемы теории денег и денежного обращения / С. В. Мищенко. — К. : ЦНИ НБУ, УБД НБУ, 2011. — 230 с.

7. Циганов С. А. Генезис банківських систем у трансформаційних економіках: структурно-функціональний аналіз: монографія / С. А. Циганов. — К.: Академпрес, 2006. — 412 с.
8. Банківські операції: підручник / О. Дзюблюк, Б. Адамик, О. Прусський та ін. — Т.: ТзОВ “Терно-граф”, 2013. — 688 с.
9. Банківська система України на шляху євроінтеграції: монографія / за ред. С. А. Буковинського. — К.: ЦНД НБУ, 2015. — 496 с. — (Інституційні засади розвитку банківської системи України).
10. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду / В. С. Стельмах, В. І. Міщенко, В. В. Крилова та ін. — К.: НБУ, ЦНД, 2008. — 287 с.
11. Санаційний банк — “брідж-банк” як механізм роботи з нежиттєздатними банками: монографія / В. І. Міщенко, В. В. Крилова, М. В. Ніконова та ін. — К.: НБУ, ЦНД, 2011. — 119 с.
12. Шумило І. Теоретичні і практичні аспекти аналізу стану фінансової системи економіки / І. Шумило, В. Міщенко, Р. Лисенко // Вісник НБУ. — 2006. — № 3. — С. 6—11.
13. Обґрунтування методичних підходів до оцінки стійкості фінансової системи: інф.-аналіт. матеріали. Вип. 6 / С. В. Науменкова, Р. С. Лисенко, С. В. Міщенко. — К.: НБУ, ЦНД, 2006. — 162 с.
14. Міщенко С. В. Вдосконалення інституційної структури нагляду за фінансовим сектором / С. В. Міщенко // Банківська справа. — 2007. — № 1. — С. 41—56.
15. Смовженко Т. С. Проблеми розвитку безготівкових роздрібних платежів в Україні / Т. С. Смовженко, С. В. Міщенко // Фінанси України. — 2012. — № 10. — С. 56—67.
16. Міщенко В. І. Банківські операції: підручник / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська, О. Г. Коренева. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: Знання, 2007. — 796 с.
17. Міщенко В. І. Взаємодія органів державного управління як фактор подолання фінансової кризи / В. І. Міщенко, Р. С. Лисенко // Фінанси України. — 2009. — № 1. — С. 50—57.
18. Міщенко С. В. Проблеми оцінки впливу стабільності функціонування грошово-кредитної сфери на економічну безпеку країни / С. В. Міщенко // Фінанси України. — 2010. — № 7. — С. 35—49.
19. Науменкова С. Основні напрями координації грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики / С. Науменкова, С. Міщенко // Вісник НБУ. — 2012. — № 5. — С. 13—21.
20. Naumenkova S. Transition to Inflation Targeting in Ukraine: New Tools for Monetary Policy / S. Naumenkova, O. Malyutin, S. Mishchenko // Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics. — 2015. — No. 1 (166). — P. 31—39.
21. Науменкова С. В. Макропроденційні інструменти в механізмі забезпечення фінансової стабільності / С. В. Науменкова // Фінанси України. — 2015. — № 10. — С. 53—76.
22. Міщенко В. Іноземний капітал у банківській системі країн Центральної та Східної Європи. Уроки для України / В. Міщенко, Р. Набок // Банківська справа. — 2006. — № 5-6. — С. 3—14.
23. Mishchenko S. V. The Role of State Banks in Ensuring the Stability of the Financial System / S. V. Mishchenko, S. V. Naumenkova // Economics, Management, Law: Problems and Prospects. Collection of scientific articles Volю 2. Agenda Publishing House, United Kingdom, 2015. — P. 83—86.
24. Науменкова С. Нові тенденції в монетарній політиці та діяльності центральних банків у посткризовий період // С. Науменкова, С. Міщенко // Банківська справа. — 2011. — № 5. — С. 12—29.
25. Міщенко В. Проблеми збалансованості внутрішніх заощаджень та зовнішніх запозичень банків в умовах нестабільності фінансових ринків / В. Міщенко, В. Жупанин // Вісник НБУ. — 2008. — № 7. — С. 8—12.
26. Науменкова С. Обстеження збалансованості попиту та пропозиції на кредитному ринку: досвід центральних банків / С. Науменкова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: економіка. — 2014. — № 10 (163). — С. 51—57.

27. Міщенко В. І. Проблеми капіталізації та консолідації банківської системи / В. І. Міщенко // Вісник НБУ. — 2008. — № 10. — С. 2—7.
28. Міщенко В. І. Стратегічні підходи до управління ризиками функціонування нежиттєздатних банків і обслуговування проблемних активів / В. І. Міщенко, С. В. Міщенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : економіка. — 2014. — № 10 (163). — С. 40-45.
29. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : закон України від 23.02.2012 № 4452-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.
30. Науменкова С. В. Підвищення доступності фінансових послуг: актуальні питання регуляторної практики / С. В. Науменкова // Фінанси України. — 2013. — № 10. — С. 20—33.
31. Науменкова С. Фінансова інклюзивність та проблеми забезпечення доступу населення до базових фінансових послуг в Україні / С. Науменкова // Вісник НБУ. — 2014. — № 11. — С. 31—37.
32. Міщенко С. В. Вдосконалення системи безготівкових роздрібних платежів / С. В. Міщенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : економіка. — 2014. — № 5 (158). — С. 22—28.
33. Електронні гроші: світовий досвід і перспективи розвитку в Україні : наук.-аналіт. матеріали. Вип. 7 / В. В. Міщенко, В. В. Крилова, О. О. Махаєва. — К. : НБУ, ЦНД, 2007. — 108 с.
34. Міщенко В. Удосконалення корпоративного управління в банківській сфері / В. Міщенко // Банківська справа. — 2006. — № 2. — С. 13—24.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2000). Pro banky` i bankivs`ku diyal`nist` [On Banks and Banking Activity] (Law № 2121-III, December 7). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> [in Ukrainian].
2. Naumenkova, S., Mishhenko, S. (2013). Rozvy`tok kredy`tuvannya u postkry`zovy`x umovax [The development in post-crisis conditions lending]. Bankivs`ka sprava [Banking], 1, 3—19 [in Ukrainian].
3. Kovalenko, V. (2015). Resursny`j potencial ta investy`cijni mozhly`vosti bankiv Ukrainy` [Resource potential and investment opportunities of banks Ukraine]. Stratehichni priory`tety` [Strategic priorities], 4 (37), 73—83 [in Ukrainian].
4. Krupka, M., Van`kovy`ch, D., Demchy`shak, N., Kul`chy`c`ky`j, M. (2011). Formuvannya finansovoho potencialu investy`cijnoyi diyal`nosti v ekonomici Ukrainy` [Formation financial potential investment in the economy of Ukraine]. L`viv: Vy`davny`ctvo L`vivs`koho nacional`noho univerty`tetu imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
5. Kuznyecova, L. V. (2011). Vply`v hlobalizaciyi na rozvy`tok bankivs`koyi sy`stemy` Ukrainy` [The impact of globalization on the development of the banking system of Ukraine]. Odesa: Atlant [in Ukrainian].
6. Mishhenko, S. V. (2011). Sovremenny`e problemy` teorii deneg i denezhnogo obrashheniya [Modern problems theory of money and monetary circulation]. Kiev: CNI NBU, Universitete bankovskogo dela Nacional`nogo banka Ukrainy` [in Russian].
7. Sy`hanov, S. A. (2006). Henezy`s bankivs`ky`x sy`stem u transformacijny`x ekonomikax: strukturno-funkcional`ny`j analiz [Genesis banking systems in transitional economies, structural and functional analysis]. Ky`yiv: Akadempres [in Ukrainian].
8. Dzyublyuk, O., Adamy`k, B., Prus`ky`j, O. (2013). Bankivs`ki operaciyi [Banking]. Ternopil` : TzOV "Terno`hraf" [in Ukrainian].
9. Bukovy`ns`ky`j, S. A. (Ed.). (2015). Bankivs`ka sy`stema Ukrainy` na shlyaxu yevrointehraciyi [The banking system of Ukraine towards European integration]. Ky`yiv: CND NBU [in Ukrainian].
10. Stel`max, V. S., Mishhenko, V. I., Kry`lova, V. V. (2008). Likvidnist` banku: okremi aspekty` upravlinnya ta svitovy`j dosvid rehulyuvannya i nahlyadu [Bank Liquidity issues:

management and international experience of regulation and supervision]. Ky`yiv: CND NBU [in Ukrainian].

11. Mishhenko, V. I., Kry`lova, V. V., Nikonova, M. V. (2011). Sanacijny`j bank -- "bridzh-bank" yak mexanizm roboty` z nezhy`ttyezdatny`my` bankamy` [Sanation bank - "Bridge Bank" as a mechanism for work on viable banks]. Ky`yiv: CND NBU [in Ukrainian].

12. Shumy`lo, I., Mishhenko, V., Ly`senko, R. (2006). Teorety`chni i prakty`chni aspekty` analizu stanu finansovoyi sy`stemy` ekonomiky` [Theoretical and practical aspects of the analysis of the financial system of the economy]. Visny`k NBU [NBU Bulletin], 3, 6—11 [in Ukrainian].

13. Naumenkova, S. V., Ly`senko, R. S., Mishhenko, S. V. (2006). Obg`runtuvannya metody` chny`x pidxodiv do ocinky` stijkosti finansovoyi sy`stemy`. [Justification methodological approaches to assess the stability of the financial system]. Ky`yiv: CND NBU [in Ukrainian].

14. Mishhenko, S. V. (2007). Vdoskonalennya insty`tucijnoyi struktury` nahlyadu za finansovy`m sektorom [Improvement of the institutional structure of financial sector supervision]. Bankivs`ka sprava [Banking], 1, 41—56 [in Ukrainian].

15. Smovzhenko, T. S. (2012). Problemy` rozvy`tku bezhotivkovy`x rozdribny`x platezhiv v Ukrayini [The problems of non-cash retail payments in Ukraine]. Finansy` Ukrayiny` [Finance of Ukraine], 10, 56—67 [in Ukrainian].

16. Mishhenko, V. I., Slav`yans`ka, N. H., Korenyeva, O. H. (2007). Bankivs`ki operaciyi [Banking]. 2nd ed. Ky`yiv: Znannya [in Ukrainian].

17. Mishhenko, V. I., Ly`senko, R. S. (2009). Vzayemodiya orhaniv derzhavnoho upravlinnya yak faktor podolannya finansovoyi kry`zy` [The interaction of government as a factor in the financial crisis]. Finansy` Ukrayiny` [Finance of Ukraine], 1, 50—57 [in Ukrainian].

18. Mishhenko, S. V. (2010). Problemy` ocinky` vply`vu stabil`nosti funkcionuvannya hroshovo-kredy`tnoyi sfery` na ekonomichnu bezpeku krayiny` [The problems of assessing the impact of the sustainability of the monetary sphere to the economic security of the country]. Finansy` Ukrayiny` [Finance of Ukraine], 7, 35—49 [in Ukrainian].

19. Naumenkova, S., Mishhenko, S. (2012). Osnovni napryamy` koordy`nacyi hroshovo-kredy`tnoyi ta byudzhethno-podatkovoyi polity`ky` [The main areas of coordination of monetary and fiscal policy]. Visny`k Nacional`noho banku Ukrayiny` [Bulletin of the National Bank of Ukraine], 5, 13—21 [in Ukrainian].

20. Naumenkova, S., Malyutin, O., Mishchenko, S. (2015). Transition to Inflation Targeting in Ukraine: New Tools for Monetary Policy. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 1 (166), 31—39.

21. Naumenkova, S. V. (2015). Makroprudencijni instrumenty` v mexanizmi zabezpechennya finansovoyi stabil`nosti [Macroprudential instruments to ensure financial stability mechanism]. Finansy` Ukrayiny` [Finance of Ukraine], 10, 53—76 [in Ukrainian].

22. Mishhenko, V., Nabok, R. (2006). Inozemny`j kapital u bankivs`kij sy`stemi krayin Central`noyi ta Sxidnoyi Yevropy`. Uroky` dlya Ukrayiny` [Foreign capital in the banking system in Central and Eastern Europe. Lessons for Ukraine], 5—6, 3—14 [in Ukrainian].

23. Mishchenko, S. V., Naumenkova, S. V. (2015). The Role of State Banks in Ensuring the Stability of the Financial System. Economics, Management, Law: Problems and Prospects. Collection of scientific articles Vol. 2. Agenda Publishing House, United Kingdom.

24. Naumenkova, S., Mishhenko, S. (2011). Novi tendenciyi v monetarnij polity`ci ta diyal`nosti central`ny`x bankiv u postkry`zovy`j period [New trends in monetary policy and central banking in the post-crisis period], 5, 12—29 [in Ukrainian].

25. Mishhenko, V., Zhupany`n, V. (2008). Problemy` zbalansovanosti vnutrishnix zaoshhadzhen` ta zovnishnix zapozy`chen` bankiv v umovax nestabil`nosti finansovy`x ry`nkiv [Problems balance of domestic savings and foreign borrowing of banks in conditions of instability of financial markets]. Visny`k Nacional`noho banku Ukrayiny` [Bulletin of the National Bank of Ukraine], 7, 8—12 [in Ukrainian].

26. Naumenkova, S. (2014). Obstezhennya zbalansovanosti popy`tu ta propozy`ciji na kredy`tnomu ry`nku: dosvid central`ny`x bankiv [Survey balancing supply and demand in the credit market: the experience of central banks]. Visny`k Ky`yivs`koho nacional`noho

universy`tetu imeni Tarasa Shevchenka [Bulletin of Kyiv National Taras Shevchenko University], 10 (163), 51—57 [in Ukrainian].

27. Mishhenko, V. I. (2008). Problemy` kapitalizatsiyi ta konsolidatsiyi bankivskoyi systemy` [Problems capitalization and consolidation of the banking system]. Visnyk Nacional`noho banku Ukrayiny` [Bulletin of the National Bank of Ukraine], 10, 2—7 [in Ukrainian].

28. Mishhenko, V. I., Mishhenko, S. V. (2014). Stratehichni pidhody` do upravlinnya ry`zy`kamy` funkcionuvannya nezhy`ttyezdatny`x bankiv i obsluhovuvannya problemny`x akty`viv [Strategic approaches to risk management operation and maintenance of nonviable banks of troubled assets]. Visnyk Ky`yivskoho nacional`noho universy`tetu imeni Tarasa Shevchenka [Bulletin of Kyiv National Taras Shevchenko University], 10 (163), 40—45 [in Ukrainian].

29. Verkhovna Rada of Ukraine. (2012). Pro systemu harantuvannya vkladiv fizy`chny`x osib [On the system of guaranteeing deposits of individuals] (Law № 4452-VI, February 23). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4452-17> [in Ukrainian].

30. Naumenkova, S. V. (2013). Pidvy`shhennya dostupnosti finansovy`x posluh: aktual`ni pytannya rehulyatornoyi prakty`ky` [Increasing the availability of financial services: issues of regulatory practices]. Finansy` Ukrayiny` [Finance of Ukraine], 10, 20—33 [in Ukrainian].

31. Naumenkova, S. (2014). Finansova inklyuzy`vnist` ta problemy` zabezpechennya dostupu naselennya do bazovy`x finansovy`x posluh v Ukrayini [Financial Inclusion and the problem of providing public access to basic financial services in Ukraine]. Visnyk Nacional`noho banku Ukrayiny` [Bulletin of the National Bank of Ukraine], 11, 31—37 [in Ukrainian].

32. Mishhenko, S. V. (2014). Vdoskonalennya systemy` bezhotivkovy`x rozdribny`x platezhiv [Improving the system of non-cash retail payments]. Visnyk Ky`yivskoho nacional`noho universy`tetu imeni Tarasa Shevchenka [Bulletin of Kyiv National Taras Shevchenko University], 5 (158), 22—28 [in Ukrainian].

33. Mishhenko, V. V., Kry`lova, V. V., Maxayeva, O. O. (2007). Elektronni hroshi: svitovy`j dosvid i perspekty`vy` rozvy`tku v Ukrayini [Electronic money: international experience and prospects in Ukraine]. Ky`yiv: CND NBU [in Ukrainian].

34. Mishhenko, V. (2006). Udoskonalennya korporatyv`noho upravlinnya v bankivskij sferi [Improving corporate governance in banking]. Банківська справа [Banking], 2, 13—24 [in Ukrainian].